

Satu Heimo
Väitöskirjatutkija
Åbo Akademi
satu.heim@abo.fi

Aihe: Vapaan sivistystyön henkinen huoltovarmuus hankkeiden aikakaudella

Idealistisen sivistysnäkemyksen mukaan ihmisten tahdon vapaus on sivistymisen välttämätön edellytys ja paras yhteiskunnallisen rauhan tae (Sihvonen 1996, 166).

Alustuksessani pohdin vapaan sivistystyön henkistä huoltovarmuutta yhteisöllisyyden näkökulmasta ajassa, jossa kiristynvä talous ohjaa vapaata sivistystyötä turvautumaan kansallisiin ja kansainvälisiin hankerahoituksiin. Kiinnostukseni kohdistuu vapaan sivistystyön tavoitteisiin ja käsitteisiin, kuten vapaus, itsekasvatus ja demokratia maahanmuuttajille ja monikulttuurisuuteen keskittyvien hankkeiden kontekstissa. Jo vuonna 1899 Severi Nyman (Sihvosen 1996, 46 mukaan) totesi, että oikeaan suuntaan ohjattu sivistys on yhteiskunnan ensimmäinen, jaloin ja tehokkain ase. Vapaan sivistystyön tehtävänä on ollut kansalaiskasvatus, joka on kasvamista elämään yhdessä – kasvamista sekä sisäiseen että ulkoiseen rauhaan (Kurki 2002). 2000-luvulla Opetusministeriö (2009, 53) epäili kansakunnan eheyden olevan vaarassa, jos koulutustarjontaa suunnataan liian kapeasti määritellyille kohderyhmille, jolloin vuorovaikutus eri kansalaisryhmien välillä ohenee. Henkinen huoltovarmuus on puhuttanut myös tänä kesänä Yleisradiossa (2025), jossa hävittäjähankintojen sijaan toivottiin keskustelua yhteisöllisyydestä: Huoltovarmuuden olennaisin osa on meisyys eli kokemus siitä, että on jokin *me* jota puolustaa. Nykyiset uhat Suomen huoltovarmuudelle eivät tulekaan vain rajojen yli vaan omien rajojemme – myös itsemme – sisältä.

Esityksen aihe liittyy vapaan sivistystyön hankkeistumista käsittelevään väitöstutkimukseeni. Tutkimuksen aineistona on kolmen vapaan sivistystyön hankkeen aineistot, joista tässä yhteydessä tarkastellaan etenkin hankesuunnitelmia ja loppuraportteja. Aineistot on kerätty vuosina 2017–2022 ja niitä analysoidaan käytäntöarkkitehtuuriteoriaa hyödyntäen (näkökulmana suhteet, *relatings*).

Alustavien tutkimustulosten mukaan projekteilla on hyvä yhteiskunnallinen tarkoitus. Hakemukset korostavat yksilöllisyyttä ja joustavaa reagoitua oppijan tarpeisiin, mutta loppuraportit paljastavat projektien jäykkyyden, joka on kaukana demokratiasta. Projekteissa yhteisöt ovat asiantuntijayhteisöjä, jotka keskustelevat, päättävät ja toimivat. Huolimatta perusteellisista suunnitelmista käsitykset kohderyhmästä ja heidän tarpeistaan voivat olla idealistisia tai virheellisiä, sillä kohderyhmä saattaa joutua prosessissa objektin asemaan.

Maahanmuuttajien kotoutuminen on olennainen osa suomalaista huoltovarmuutta. Vapaan sivistystyön projekteissa tulisi käydä enemmän keskustelua arvoista, joille projektit pohjautuvat ja keinoista, joilla tavoitteisiin pyritään. Esityksessäni haluan herätellä keskustelua siitä, miltä osin hankkeissa halutaan ja pystytään tukemaan kaikkien osallistujien (oppijoiden) toimijuutta ja kuulumista (yhteisöön, ”meihin”). Ovatko hankkeet (vielä) vapaita, itsekasvatusta ja demokratian tukemista? Mitä on tehtävissä – vai onko mitään?

Lähteet

- Kurki, L. 2002. Sosiaalipedagoginen lähestymistapa yhteistyöhön ja kansalaisuuteen kasvamiseen. Teoksessa Sivonen, S. (toim.). Yhteisö kehittämisen kentällä. University of Joensuu. Publications of the Continuing Education Centre. Series B, number 20. pp. 67-82. ISSN: 0788-1770
- Opetusministeriö OPM 2009. Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:12. ISSN 1797-951X
- Sihvonen, J. 1996. Sivistystä kaikille vai valituille? Kansalaisopistotoiminnan kehitys vapaasta kansanvalistustyöstä maksupalveluun. Tampereen yliopisto. Väitöskirja.
- Yleisradio 2025. Miksi puolustusmenolisäyksistä ei puhuta? Radio Suomi, Pyöreä pöytä. 11.6.2025. Keskustelijoina Maria Pettersson, Ruben Stiller, Kaarina Hazard ja Taru Tujunen.